

**15-16 APREL
2022**

**TOSHKENT
O‘ZBEKISTON**

**“GEOGRAFIK TADQIQOTLAR: INNOVATSION G‘OYALAR
VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI”**

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

CONFERENCES.UZ

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM
VAZIRLIGI
MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
G.O. MAVLONOV NOMIDAGI SEYSMOLOGIYA INSTITUTI**

O‘ZBEKISTON GEOGRAFIYA JAMIYATI

**“TADQIQOT.UZ”
XALQARO ILMIIY JURNALLAR PORTALI**

**GEOGRAFIK TADQIQOTLAR:
INNOVATSION G‘OYALAR VA RIVOJLANISH
ISTIQBOLLARI**

**II
XALQARO ILMIIY-AMALIIY KONFERENSIYA
MATERIALLARI**

TO‘PLAMI

Toshkent - 2023

Geografik tadqiqotlar: innovatsion g'oyalar va rivojlanish istiqbollari:
II Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plam (15–16-aprel, 2022-yil,
Toshkent). –Toshkent.: TADQIQOT.UZ, 2023. – 847 bet.

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4751426>

To'plamda keltirilgan ilmiy tadqiqot ishlari natijalaridan tabiiy geografiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, iqtisodiy va ijtimoiy geografiya, xorijiy mamlakatlar iqtisodiyoti va mamlakatshunoslik, tashqi iqtisodiy faoliyat, turizm, gidrologiya, gidrometeorologiya, geologiya, geodeziya, kartografiya hamda geoinformatika sohalaridagi mutaxassislar, ilmiy xodimlar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistratura va bakalavriat talabalari, umumiy o'rta ta'lim maktablari, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari o'qituvchilari hamda geografiya faniga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Tahrir kengashi:

g.f.d., professor Hikmatov F.H.
g.f.d., katta ilmiy xodim Rafiqov V.A.
g.f.n., dotsent Sharipov Sh.M.

Kengash a'zolari:

g.f.n., dotsent Tashtayeva S.K.
g.f.n., dotsent Shomurodova N.T.
PhD, dotsent Shomurodova Sh.G'.
PhD, dotsent Prenov Sh.M.
PhD, dotsent Raxmonov D.N.
PhD, dotsent Raxmonov K.R.
PhD, dotsent Umirzoqov G'.O'.

Mas'ul muharrir:

Ibragimov Sh.U.

©Mualliflar jamoasi

©tadqiqot.uz

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7507045>

БУХОРО ВИЛОЯТИ ЖИНОЯТЧИЛИК ГЕОГРАФИЯСИНИНГ ГЕОДЕМОГРАФИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Тўхтаева Хабиба Тошевна

PhD, доцент

Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш

муҳандислари институти Бухоро филиали

Мавлонова Дилафруз Жабборовна

магистрант

Бухоро давлат университети

Аннотация: Мазкур мақолада Бухоро вилояти жиноятчилик географиясининг геодемографик хусусиятлари таҳлил этилган. Мақолада жиноятчиларнинг ёш ва жинс таркиби, жиноятчиликнинг минтақадаги ижтимоий ҳаётнинг турли соҳалардаги ўзгаришлари ўрганилган.

Калит сўзлар: геодемография, геокриминоген вазият, криминоген ёш, аёллар жиноятчилиги, жиноят турлари.

GEODEMOGRAPHIC FEATURES OF GEOCRIMINOGENIC SITUATION OF BUKHARA REGION

Tukhtaeva Khabiba

Mavlonova Dilafruz

Abstract: This article examines some of the reasons and geodemographic features of the geocriminogenic situation in the Bukhara region. Studied the age and gender composition of offenders, the dynamics of crime in various spheres of public life in the regions.

Key words: geodemography, geocriminogenic situation, criminogenic age, female crime, types of crime.

Бугунги кунда жаҳон аҳолисининг тез суръатларда ўсиб бориши билан бир қаторда жиноятчилик жараёнини, айниқса, унинг айрим цивилизация турларини камайтириш зарурияти нафақат халқаро миқёсда, қолаверса минтақавий даражада тадқиқ этиш лозимлигидан далолат беради.

Шундай экан, жиноятчиларнинг ёш ва жинс таркибини маълумотлилик даражасини ва ижтимоий ҳолатини ўрганиш катта амалий аҳамиятга эга эканлигини жамоатчилик талқин қилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг маълумотларига

кўра, Бухоро вилоятида кейинги йилларда аёллар орасида жиноят содир этиш камайиб бормокда. Жумладан, 2010 йилда 16,8 фоиз бўлган бўлса, 2019 йилга келиб, бу кўрсаткич 11 фоизни ташкил этмокда. Жумладан, 2015-2017 йилга нисбатан, 2019 йилда аёллар жиноят содир этиши сезиларли даражада камайди [5].

Аёлларнинг жиноят йўлига кириши бола тарбиясига ўзининг салбий таъсирини кўрсатиб, оилада ўсиб келаётган авлод онгида салбий ҳолатларни таркиб топтиради. Шунинг учун аёллар томонидан содир этилаётган жиноятлар нисбатан ижтимоий хусусиятга эгаллиги билан ташвишлидир. Жиноят турларига хар қайси жинс вакиллари ўзига хос бўлган жиноятларни содир этиш билан «ҳисса кўшмокда». Аёллар жиноятчилигига минтақалардаги ижтимоий ҳаётнинг турли соҳаларидаги ўзгаришлар ўз таъсирини кўрсатмокда. Аёллар жиноятнинг ўғрилиқ, безорилик, товламачилиқ, фирибгарлик ҳозирда авж олаётган «шантаж»лик турларини кўпроқ содир этмокда. Айниқса, кейинги йилларда аёллар томонидан ўта оғир жиноятларни содир этиш ҳолатлари сезиларли даражада ўзгармокда. Оғир ва ўта оғир жиноятларни содир этиш кўп ҳолларда 25-35 ёшли аёлларга тўғри келмокда. Жумладан, Бухоро вилоятида 2019 йилда аёллар зиммасига оғир ва ўта оғир жиноятларнинг 9,8 фоизи тўғри келган [6].

Ҳозирги ижтимоий-иқтисодий жараёнлар таҳлили шуни кўрсатмокдаки, аёллар жиноятчилигининг асосий сабаблари қуйидагилар билан узвий боғлиқ:

- а) уларнинг ижтимоий ишлаб чиқаришда фаоллиги;
- б) жамиятнинг турли бўлимларида ижтимоий назоратнинг сусайганлиги яъни оила ва унинг шаклланишида ўзига хос хусусиятларнинг юзага келиши;
- с) жамиятда юзага келган номақбул зиддиятлар одамлар ўртасида юзага келаётган безовталиқ ва уни келтириб чиқарувчи турли қарама қаршилиқлар ўзаро қасд ва душманлик ҳолатлари;
- д) жамият ҳаёт тарзига зид бўлган ичкиликбозлик, гиёҳвандлик, фоҳишабозлик, дарбадарлик ва тиланчиликнинг ўсиши;

Юртбошимиз Ш.М.Мирзиёевнинг ташаббуслари билан 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони билан тасдиқланган 2017-2021-йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш борасидаги фаолиятни мувофиқлаштириш, коррупцияга қарши курашишнинг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш, аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва онгини юксалтириш, бу борада давлат тузилмаларининг фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот воситалари билан ўзаро самарали ҳамкорлигини ташкил этиш билан боғлиқ аниқ вазифалар белгиланган.

Жумладан, жорий йилнинг 10 ойи мобайнида умумий жиноятлар сони ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 14 фоизга, шундан талончилик 16 фоизга, босқинчилик – 19 фоизга, қотиллик – 21 фоизга, товламачилик – 22 фоизга, безорилик – 34 фоизга камайишига эришилди. Шунингдек, аёллар ўртасида жиноят содир этиш ҳолатлари 16 фоизга, ёшлар ўртасида 14 фоизга, вояга етмаганлар ўртасида 17 фоизга камайди [6].

2018 йилдаги маълумотларни таҳлил қилганимизда, хотин-қизлар томонидан содир этилган жиноятларнинг 16 фоизини фирибгарлик, 14 фоизини иқтисодий жиноятлар ва 11,4 фоизини ўғрилик жиноятлари ташкил этади. Хотин-қизлар ўртасидаги жиноятчилик бўйича энг юқори кўрсаткич Фарғона, Самарқанд, Тошкент вилоятларида ва Тошкент шаҳрига тўғри келган. Хотин-қизлар томонидан содир этилган жиноятларнинг 16 фоизини фирибгарлик, 14 фоизини иқтисодий жиноятлар ва 11,4 фоизини ўғирлик жиноятлари ташкил этади [5].

Хотин-қизларимизга мутлақо тўғри келмайдиган оғир турдаги жиноятларнинг содир этилиши ҳолатларига барҳам берилмаяпти, бу турдаги жиноятлар Тошкент, Навоий, Фарғона вилоятларида йилдан-йилга ошиб бормоқда. Ноқонуний диний фаолият билан шуғулланганлиги учун республика ички ишлар органларининг профилактик ҳисобида турган хотин-қизлар жорий йилда 37,4 фоизга камайган бўлса-да, Қорақалпоғистон Республикаси ва Жиззах вилоятида ошган [5]. Шунингдек, оила турмуш муносабатлари доирасида ҳуқуқбузарлик содир этганлиги учун профилактик ҳисобда турган хотин-қизлар сони 2017 йилга нисбатан 9,5 фоизга ошган. Бу кўрсаткич Сурхондарё, Самарқанд ва Қашқадарё вилоятлари қониқарсиз аҳволда.

Жиноят содир этган шахсларнинг ёш таркибини таҳлил этадиган бўлсак, хар бешта судланган шахслардан бирининг ёши 18-24 ёшда, Республикамизда аҳолининг криминогин фаоллиги 18-35 ёшларда кузатилади. Жиноятчилик жамият тараққиётига катта салбий таъсир кўрсатади. Энг ачинарлиси эса келажак авлод тарбияси билан шуғулланишда ўрни ниҳоятда беқиёс бўлган аёлларнинг ҳам жиноятчиликка қўл уриши аянчлидир.

Бухоро вилоятида содир этилаётган жиноятлар кўлами республикамизнинг Тошкент шаҳри, Тошкент, Фарғона, Самарқанд, Андижон, Наманган вилоятларидан «кейинги ўринда». Вилоятда қайд этилган жиноятларнинг географик жиҳатлари шулардан иборатки жами содир этилган жиноятларнинг учдан бири Бухоро шаҳрига тўғри келади.

Олот, Қоракўл ва Ёждувон туманлари юқори кўрсаткичга эга. Бу ҳудудларда жиноят содир этишнинг юқорилигига асосий сабаблари қуйидагича:

- а) аҳолининг миллий таркибининг турличалиги;
- б) миграция жараёнининг интенсивлиги;

с) саноат тармоғининг анча ривожланганлиги ва урбанизация даражасининг юқорилиги;

д) аҳоли ўртасида ичкиликбозлик ва гиёхвандликка ружу қўйилганлиги миллий урф-одатлари ва кадриятларга аҳоли эътиқодининг сусайиб кетганлиги ўз таъсирини кўрсатмоқда.

Мазкур йўналишда:

биринчидан, жиноятчиликка мойиллиги бор аёлларни доимий равишда аниқлаб бориш ва улар билан профилактик ишлашни ташкил этиш;

иккинчидан, жиноят содир этган, жазони ижро этиш муассасаларидан қайтган ҳамда авф этилган аёллар билан ҳам манзилли профилактик ишларни ташкил этиш;

учинчидан, Ички ишлар вазирлиги билан биргаликда жазони ижро этиш муассасаларида маҳкумалар ўртасида маънавий-маърифий тадбирларни ташкил этиш, ҳуқуқий саводхонлик соҳасида тушунтириш ва турли касбга ўқитиш ишларини ташкил этиш.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Бородин С. В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы / С. В. Бородин. - М. : Наука, 2010. - 272 с.
2. Верина В.В. Психологическое содержание преступлений против собственности // Научный вестник Международного гуманитарного университета. Серия: Бизнес 2012 №04. С. 102-106.
3. Иванов Ю.Ф. Криминология [учебное пособие] /Ю.Ф.Иванов, А.Н. Джужа. - М. : Изд. Палывода А.В., 2016. - 264 с.
4. Лакомова А., Калининченко А. Географические особенности преступности. География: современные вызовы. Том 2. Зб.наук. работ в 3-х т. М. : Принт-Сервис, 2016.
5. <https://media.neliti.com/media/publications/353793-geodemographic-features-of-geocriminogen-d1fef41b.pdf>
6. Бухоро вилояти статистик бошқармаси маълумотлари.